

Gildeskål
kommune

Håndbok i begynneropplæring

Slik gjør vi det i Gildeskål

Innhold

Forord	4
Språkløyper	5
<i>Hvorfor språkløyper</i>	5
<i>Innhold</i>	5
<i>Organisering</i>	6
<i>Vite mer?</i>	6
Førskolegruppa	7
<i>Hvorfor førskolegruppe?</i>	7
<i>Innhold</i>	7
<i>Organisering</i>	8
<i>Vite mer?</i>	8
En god overgang fra barnehage til skole	9
<i>Hvorfor er en god overgang fra barnehage til skole viktig?</i>	9
<i>Innhold</i>	9
<i>Organisering</i>	10
<i>Vite mer?</i>	10
En god start – innøving av rutiner	11
<i>Hvorfor ha fokus på innøving av rutiner?</i>	11
<i>Innhold</i>	11
<i>Organisering</i>	13
<i>Vite mer?</i>	13
Høytlesing	14
<i>Hvorfor høytlesing?</i>	14
<i>Innhold</i>	14
<i>Organisering</i>	15
<i>Vite mer?</i>	15
Rask bokstavinnlæring	16
<i>Hvorfor rask bokstavinnlæring?</i>	16
<i>Innhold</i>	16
<i>Organisering</i>	17
<i>Vite mer?</i>	18
Veiledet lesing	19
<i>Hvorfor veiledet lesing?</i>	19

<i>Innhold</i>	19
<i>Organisering</i>	20
<i>Vite mer?</i>	20
Bruk av småbøker	21
<i>Hvorfor bruk av småbøker?</i>	21
Lesestrategier	23
<i>Hvorfor lesestrategier?</i>	23
<i>Innhold</i>	23
<i>Organisering</i>	24
<i>Vite mer?</i>	25
Aski Raski	26
<i>Hvorfor Aski Raski</i>	26
<i>Innhold</i>	26
<i>Organisering</i>	26
<i>Vite mer?</i>	26

Forord

Kommuneplanens samfunnsdel i Gildeskål setter fokus på like muligheter til gode liv i Gildeskål. Vi ønsker en oppvekst hvor alle opplever mestring, tilhørighet, inkludering og aktivitet. Gode grunnleggende ferdigheter og god sosial kompetanse hos elevene legger til rette for at barn og unge skal føle mestring, inkludering og tilhørighet samt delta aktivt i skole og fritid. Gjennom god systematisk begynneropplæring og oppfølging av barns utvikling de første skoleårene, kan vi bidra til å gi like muligheter for gode liv i Gildeskål.

I mars 2022 fikk kommunen tildelt midler fra statsforvalteren for å jobbe med god begynneropplæring i Gildeskål kommune. Det ble opprettet ei prosjektstilling i 40% med oppstart 1. august 2022. Prosjektet startet med å bli kjent med teori om begynneropplæring, og å se på hvordan andre kommuner har jobbet med lignende prosjekt. I slutten av august ble det opprettet et nettverk ledet av Maja Edvarda Oldervik, ansatt i prosjektstillingen, samt en lærer på 1.-4. trinn fra hver av skolene i kommunen, i tillegg til de to som har ansvaret for førskolegruppen i Inndyr barnehage skoleåret 2022/2023. Gjennom skolebesøk, erfaringsutveksling og forskningsbasert arbeid, har nettverket jobbet for å øke kompetansen til ansatte i barnehagen og i skolen om god begynneropplæring. Nettverkene har gitt bedre kjennskap til kollegaer på andre enheter, og har bidratt til en felles forståelse for hva som er viktig i begynneropplæringen i Gildeskål kommune. Nettverket har vært en viktig arena for erfaringsdeling, kunnskapsbasert arbeid og utvikling av kollektiv kompetanse og en felles praksis.

Håndbok i begynneropplæring er utarbeidet gjennom det vi har jobbet med i nettverket, og er en plan som knytter læringen som skjer på de ulike enhetene i kommunen sammen. Den kan også brukes som et oppslagsverk både for de som har jobbet med begynneropplæring en stund, og for nye ansatte i begynneropplæringa. De fem første kapitlene gjelder både for barnehagene og skolene, mens de resterende primært er tiltenkt skolene. Håndboka er førende for hvordan vi jobber med begynneropplæring i vår kommune.

Hilde Ragny Wiik

kommunalsjef,
Familie, oppvekst og kultur

Maja Edvarda Oldervik

Ressursperson begynneropplæring,
Familie, oppvekst og kultur

Språkløyper

Hvorfor språkløyper

Språkløyper er kompetanseutvikling-pakker for barnehagepersonale og lærere på området språk, lesing og skriving. Det faglige innholdet er forskningsbasert og er utviklet av Lesesenteret og Skrivesenteret sammen med en rekke universiteter og høyskoler, samt barnehager og skoler. Språkløyper legger til rette for erfaringsdeling, kunnskapsbasert arbeid og utvikling av kollektiv kompetanse. Språkløyper vil være essensielt i implementeringen av elementene i denne planen.

Innhold

Språkløyper inneholder over 60 kompetanseutviklingspakker for barnehage, barnetrinn, ungdomstrinn og videregående skole. Hver pakke inneholder mellom 4-10 økter på 40-60 minutter hver. I hver økt brukes fagstoff i form av filmer eller tekster, og varierte oppgaver for personalet.

Pakker som er relevant for begynneropplæringa er:

- Språk og leseaktiviteter (BHG)
- Språkhverdag (BHG)
- Språkvansker (BHG)
- Brobyggeren (BHG)
- Vurdering og dokumentasjon av språk og språkmiljø (BHG)
- Overgang fra barnehage til skole
- Lesing i begynneropplæringa
- Skriving i begynneropplæringa
- Lekser i begynneropplæringa
- Bokstavlæring, bokstavforming og ordlesing
- Kartlegging av leseferdigheter
- Stasjonsundervisning
- Drama som arbeidsmåte i klassen
- På sporet – tidlige intensive tiltak
- Språk i matematikk

I tillegg er det 5 pakker om vansker med språk, lesing og skriving, og to pakker om flerspråklige elever.

Organisering

Kompetanseutviklingspakkene brukes til felles kompetanseutvikling på den enkelte arbeidsplass, og ledes av ledere og ressurspersoner. Øktene bør gjennomføres jevnlig, og mellom øktene prøver personalet ut noe av det som er presentert og dele erfaringene i starten av neste økt.

Vite mer?

<https://sprakloyper.uis.no/snarveier/om-sprakloyper/hva-er-sprakloyper>

Førskolegruppa

Hvorfor førskolegruppe?

Førskolegruppa skal være en mulighet for barna til å glede seg til å begynne på skolen, og bidra til en opplevelse av sammenheng mellom barnehage og skole. Førskolegruppa bidrar til at barna får øve på formelle ferdigheter, og at de får kjenne på hvordan det er å være og lære i en annen ramme.

Innhold

Basisferdigheter som er viktige i overgangen. Vi øver på:

- Vente på tur, dele med andre, lytte, hjelpe andre
- Kle på seg, finne frem klær etter vær, holde orden
- Ordne seg på do, vaske hender
- Behandle bøker og utstyr på en ordentlig måte
- Rydde etter seg (etter lek, mat og så videre)
- Øve på å snakke foran flere, fortelle og svare på en positiv måte, si sin mening
- Godta ulikheter
- God stemmebruk
- Skolebegreper – friminutt, timeplan, fag osv.
- Skrive navnet sitt (Bruk primært småbokstaver med unntak av forbokstaven)
- Blyantgrep og skrivestilling

Samlingsstund

Samlingsstunden er en strukturert aktivitet som stiller krav om å sitte i ro, være oppmerksom på tema og kunne vente på tur. Dette er en god øving til barna skal begynne på skolen. Samlingsstunden kan også bidra til felles grunnlag for lek og samspill, sosial læring i barnegruppa og bidra til verdi- og kulturformidling

- Samlingsstund bør gjennomføres minst 3 dager i uka på avdelinger med skolestartere.
- Gjennomgang av dag, årstid, vær, klokka etc.
- Viktig at barna får være aktive og bidra inn i samlingsstunden.
- Ha for eksempel med en sang eller en dans
- Høytlesing eller skuespill. Bruk gjerne konkrete bilder i høytlesing og vis bildene.

- Man kan ha et ordensbarn som er med på å lede samlingsstunda.

Organisering

- En pedagog skal ha ansvaret for førskolegruppa
- Det utarbeides en årsplan for førskolegruppa
- Førskolegruppa møtes minst en time i uka
- En førskolegruppedag/time kan for eksempel organiseres slik:
  - Samlingsstund
  - Aktivitet
  - Friminutt
  - Aktivitet/lek
  - Avslutning
- Husk variasjon av aktiviteter. Gå turer, besøk lokale bedrifter, lag mat sammen osv.

Vite mer?

<https://www.utdanningsnytt.no/aktiviteter-i-barnehagen-barnehagelaererutdanning-barnehagepedagogikk/her-er-tre-typer-leker-til-samlingsstunden/232024>)

<797-tjensvoll-FØRSKOLEGRUPPEN-plan-til-foreldre-PDF-a1fc30e3-6512.pdf>
(minbarnehage.no)

<https://muldvarpen.barnehage.no/Innhold/Side/98484>

(Gå inn på plan for førskolen for inspirasjon – her ligger også et forslag til årsplan man kan bruke som utgangspunkt til egen årsplan)

En god overgang fra barnehage til skole

Hvorfor er en god overgang fra barnehage til skole viktig?

Å sørge for en god overgang fra barnehage til skole, er med på å gjøre barna trygge i det de tar steget fra barnehagen til skole. Både barnehage og skole har ansvar for at overgangen skal bli best mulig for alle barna. Gjennom gode rutiner for overgang mellom barnehage og skole bidrar man til å skape sammenheng og trygghet for barna.

Innhold

De røde trådene:

De eldste barna skal bli spesielt kjent med en bok, ett spill, en lek og en sang. Disse «trådene» tar skolen i bruk den første tiden etter skolestart. Bruk av «De røde trådene» kan være med å støtte opp under barnas opplevelse av helhet og sammenheng mellom barnehage og skole, som et tiltak i opplevelse av mestring.

- Bok: Karsten og Petra
- Spill: Villkatten
- Lek: Bro bro brille
- Sang: Hjertevennsangen

Samarbeidet mellom skole og barnehage

- Rektor deltar på foreldremøte i barnehagen på høsten og møter foreldrene til skolestarterne. Rektor forteller kort om overgangsrutiner, og foreldre kan stille spørsmål.
- Samtale med rektor for foreldrene til skolestarterne i februar.
- Førskole-uke i løpet av april/mai eller minst 5 besøk på skolen av førskolegruppa.
- Innskriving på skolen for skolestarterne i april/mai.
- Skolestarterne deltar på barnas internasjonale dag sammen med skolene (rundt 1. juni)
- Utenom førskole-uke eller skolebesøk bør det arrangeres minst to turer hvor skolestarterne og småtrinnet (ev. deler av småtrinnet) er sammen.

- Dersom kontaktlærer er for neste års førsteklasse er avklart før sommerferie, skal denne besøke skolestarterne i barnehagen. Da har vedkommende anledning til å treffe barna på deres arena.

Organisering

- Styrer i barnehagene kontakter rektor så snart dato for høstens foreldremøte er klar.
- Styrer i barnehage og rektor må ha tett dialog om overgangen jevnlig.
- Rektor har ansvar for å kalle inn til og gjennomføre samtale med foreldre til skolestarterne og innskriving.
- Den voksne som har ansvaret for førskolegruppa i barnehagen, har ansvar for å etablere kontakt med skolen første uke etter nytt skoleår. Man bør da ha et møte, og avklare tidspunkt for samarbeid (så langt det lar seg gjøre)
- Skolen har ansvaret for å sette dato for og invitere til førskoleuke/skolebesøk. Enten kontaktlærer for kommende førsteklasse (dersom den er klar) eller kontaktlærer for nåværende 1. klasse.
- Husk å inkludere SFO-ansatte i planlegging av skolebesøk.

Vite mer?

<https://sprakloyper.uis.no/barnehage/overgang-fra-barnehage-til-skole>

En god start – innøving av rutiner

Hvorfor ha fokus på innøving av rutiner?

Rutiner og ritualer bidrar til å fremme selvregulering hos barn. Selvregulering hjelper oss til å styre og justere tanker, følelser og handlinger for å nå våre mål og tilpasse oss sosialt (Berger, 2011). Rutiner bidrar også til å skape forutsigbarhet for elevene, som er et av de grunnleggende behov barn har. Når elevene starter i 1. klasse, starter en ny verden som er ganske ulik den hverdagen de er vant med. Mange nye rutiner skal læres og det er viktig at elevene får tid og rom til å øve på de nye rutinene.

Innhold

Ofte kan det være lett for oss voksne å ta for gitt at elevene kan enkle ting som for eksempel stå i sirkel eller å pakke sekken. Derfor er det viktig at vi legger opp til at elevene får øve på alle disse tingene. Noen gode eksempler på hva som må læres og øves på:

Rutiner for oppstilling og garderobe:

- Hvor skal elevene stille opp? I skolegården? Inne i garderoben? Foran inngangen?
- Skal de stille opp i rekke? Skal de ha fast plass?
  - Spesielt i 1. klasse er det lurt å øve mye på at oppstilling ikke skal ta tid. Øv mange ganger med elevene på dette. Hvis man i tillegg velger forskjellige rekker av og til, kan man samtidig øve på å være oppmerksom, ved at elevene må følge med på hvordan rekke de skal stille opp i. For eksempel: Nå skal vi stille opp etter høyde eller etter alfabetisk rekkefølge.
- Hvor skal sekken være? I gangen eller inne? Henge på stolen eller på knaggen?
- Hvordan skal klær/innesko organiseres?
- Har vi rutiner for å holde orden i garderoben?
- Hvordan gå inn i klasserommet?

Rutiner for oppstart av time:

- De voksne bør være på plass i garderoben når det ringer inn.
- Hilse, bruke navn og sikre blikkontakt med alle elever – hver morgen.
- Skal elevene sette seg ved pultene? Stå bak stolen?
- Vaske hender?
- Hva skal elevene gjøre mens de venter på at lærer hilser på alle? Lytte til lav musikk? Lese bok?
- Ha tydelig oppstart av timen. F.eks. god morgen sang, opprop, eller høre om noen har lyst til å si noe?
- Ha plan for dagen på tavla med både bokstaver og bilder/tegn.
- Gå gjennom regler og legger spesielt vekt på ukas regel.
- Vise frem bøker og utstyr elevene skal finne frem
- Tydeliggjør forventninger til arbeidsro. Si noe om hvordan du vil ha det. Henvis til klasseregler og tipsplakater.
- Gi positiv oppmerksomhet til de som er raskt på plass og klare med bøker og utstyr
- Ha alt du trenger til undervisningen på plass.

Rutiner for overganger/avslutning av timen:

- Avslutt i god tid før elevene skal over til noe annet, for å oppsummere faglige mål, arbeidsmengde, klasseregler o.l.
- Lærer bør være til stede i alle overgangssituasjoner.
- Minn elevene på regler i for eksempel garderobe, gymsal, musikk eller friminutt.
- Minn på eventuelle tips for å mestre overganger.
- Hva har vi lært denne timen? Hva skal vi gjøre i neste time?
- Minn på at når klokka ringer, skal de gå inn. Når alle barna går inn, må du også gå inn.
- Minn elevene om å gå på do.
- Oppfordre elevene til å rydde pulten for hver time og ev. legge fram bøker til neste time.
- Oppfordre elevene til å rydde klasserommet hver uke (fredag).

Andre rutiner:

- Rekke opp hånda
- Hvordan være oppmerksom
  - Lyttestilling

- Hvordan skal sekken pakkes? Hva skal bakerst og hva bør fremst i sekken?

Organisering

Rutinebeskrivelsene bør være utarbeidet og klare før elevene starter på skolen. De skal være nedfelt i eget dokument, og skal henge synlig i klasserommene. Dette må settes av tid til i løpet av planleggingsdagene før skolestart. Rutiner på 1.-4. klasse bør være mest mulig like.

- Lærer som har 1. klasse skal før skolestart snakke med den som har hatt skolestarterne om hvilke rutiner de har jobbet med der, slik at man kan bygge på det elevene allerede har øvet på.
- Hvilke rutiner skal vi arbeide med først?
- La rutinen henge synlig i klasserommet og ev. i garderobe/andre relevante rom. Gjerne med bilder.
- Hvordan skal vi øve inn de nye rutinene?
- Øv, øv, øv og øv igjen.
- Feir når vi begynner å bli god på rutinene.

Rutinene som bestemmes skal følges av alle lærerne. Rutinene tilhører klassen og ikke den enkelte lærer.

- Lærerne skal være samkjørte på rutinene, så elevene opplever kontinuitet og forutsigbarhet.
- Ta opp rutiner på teammøter med jevne mellomrom. Noen rutiner vil være nødvendig å endre/justere i løpet av skoleåret. Husk å oppdatere plakater med de nye justeringene.

Vite mer?

<https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-forsteklassing/en-god-skolestart-for-forsteklassingene-forberedelser-og-tilrettelegging/325584>

Høytlesing

Hvorfor høytlesing?

Høytlesing er viktig for alle barn, og det er ingen selvfølge at det er noe som gjøres hjemme. Det er viktig at barnehagen og skolen både leser høyt for barna, og at de oppmuntrer hjemmet til å gjøre det samme. Høytlesing fremmer god språkutvikling og lesekompetanse. Ved å ha en kultur for høytlesing i klasserommet gis alle elever lik tilgang til teksten, uavhengig av egen evne og vilje til å lese selv. Samtalen før, under og etter lesingen er avgjørende for effekten av høytlesing. Læreren har mulighet til å stoppe opp og samtale om innholdet, personer og hendelser, skape undring og refleksjoner, og gjøre sammenligninger sammen med elevene. Det er viktig å tilpasse valg av bøker til elevenes kunnskap og ferdigheter. Elever som blir lest høyt for har større sjanse for å utvikle engasjement for lesing i klasserommet. Biblioteket kan være en viktig samarbeidspartner for å lykkes med å skape leseglede.

Innhold

Bøker som velges til høytlesing må være kjent for læreren før den brukes. Bruk gjerne foreldrene som ressurs i valg av bøker. Kanskje har de tips om bøker som har betydning for deres barn, som kan være fin å bruke. Tips til gode bøker som kan brukes, og hvordan finnes for eksempel på følgende nettsider:

10 gode grunner til å lese for barnet

1. Det er rolig og koselig å bli lest for!
2. Når vi leser, øker vi ordforråd og språkforståelse hos barnet
3. Dere får en felles opplevelse
4. Bøker, fortellinger og eventyr er utmerket som utgangspunkt til samtale, dere får mer å snakke om
5. Språket blir bedre
6. Barnet lærer å lytte
7. Dere øker barnets forståelse for andre mennesker og levemåter
8. Barnet får økt selvforståelse ved å gjenkjenne seg selv og andre i bøkene
9. Høytlesning stimulerer fantasi, følelser, lek og drømmer hos barnet
10. Kunnskapen økes - barnet lærer mer

Leser du for barnet,
så blir barnet
gladere i å lese.
Du øker leselysten!

<https://bokbamsen.no/>

<https://leseskogen.no/laerersider/>

<https://sprakloyper.uis.no/begynneropplaering/lesing-i-begynneropplaeringen/prov-ut-i-praksis-hogtlesing-og-den-litteraere-samtalen>

Organisering

Les høyt hver dag. Skolen.cdu.no og Bokhylla.no har også bøker en kan vise på skjerm.

Lesekvart kan i perioder være høytlesing. Stasjonsarbeid kan inneholde en stasjon om leseforståelse. Samlingsstunda i barnehagen er også en god arena for høytlesning.

Biblioteket kan være behjelpelig med bokkasser til skolene og barnehagene, og har også mange gode boktips.

Høytlesing kan være en pause, men også gjerne en del av undervisningen. Eldre elever som leser for yngre elever kan være gode høytlesingsstunder. Høytlesing bør prioriteres fremfor skjerm i spisetiden.

Vite mer?

<https://www.barnehage.no/lesing-litteratur-pedagogikk/slik-skaper-du-leseglede-i-barnehagen/115584>

<https://www.uis.no/nb/lesesenteret/lesemiljoet-i-hjemmet-har-stor-betydning-for-barns-leseferdigheter>

<https://sprakloyper.uis.no/barnetrinn/begynneropplaering/lesing-i-begynneropplaeringen>

Rask bokstavinnlæring

Hvorfor rask bokstavinnlæring?

Forskning viser at rask bokstavinnlæring

- Bedre tid til repetisjon.
- Kan tidligere avlære feilskrivning.
- Mer tid til lesing og skriving.
- Raskere tilgang til skriftspråket.
- Mulighet for differensierte lese- og skriveøkter.
- Man lærer alle bokstavene man trenger for å lese, helt fra starten.
- Elevene får møte alle bokstavene mange ganger i løpet av første skoleår.
- Lærer får tidligere oversikt over elever som strever og hva de strever med

Innhold

- Tilgang til alle bokstaver i klasserommet.
- Arbeid med språklig bevissthet parallelt med bokstavinnlæringen.
- Kobling bokstav – lyd. Første lyd/siste lyd.
- Hvordan gjør jeg med munnen og tunga?
- Bokstaven har både et navn og en lyd.
- I leseinnlæringen bør fokus være på bokstavlyden. Bokstavlydene til konsonantene er mer funksjonelle i lydsyntesen enn det bokstavnavnet er.
- Bokstavgjenkjenning- og gjenkalling for å sikre automatisering av bokstavlyd og komplekse grafem-lyd kombinasjoner.
- Å bruke tekstbehandling sammen med lyd støtte gir mange repetisjoner av kobling lyd-bokstav.
- Bokstavjakt/gjenkjenne bokstaven i tekst.
- Koble stor bokstav til liten bokstav.
- Trene på skrivemåte/retning
- Lære både de store og de små bokstavene.
- Lesebokstaven bør være mest mulig lik skrivebokstaven
- Bokstavinnlæringen må raskt knyttes til å lese og analysere ord i skrift
- Lese ord som inneholder bokstaver som elevene har lært, slik at de får trening i å benytte det alfabetiske prinsippet.

Organisering

- Korte intensive bolker med bokstaver fungerer best
- 2 bokstaver i uka
- Rekkefølgen avhenger av læreverk
- Lurt å spre de formlike og lydlike bokstavene fra hverandre i tid.
- Kartlegging underveis for å fange opp bokstavkunnskapen hos den enkelte elev (Bruk bokstavprøven fra lesesenteret).

Bokstavintroduksjon kan gjennomføres slik:

Faser	Beskrivelser
Presentasjon av bokstaven (4 min)	Start med noe kjent. Presenter gjerne elevnavn, lærernavn, stedsnavn eller andre nære og kjente ord som starter med bokstaven og som inneholder bokstaven som skal introduseres. Disse navnene kan gjerne være skrevet opp på forhånd. Få elevene til å undre seg: Hvorfor er akkurat disse navnene eller ordene skrevet opp?
Bokstavnavn (2 min)	Si til elevene: Hva heter denne bokstaven? Ja, _ er navnet til bokstaven. Pek på den store (versal) og den lille bokstaven (minuskel) i ulik rekkefølge, og be elevene si bokstavnavnet. Gjenta noen ganger. Vis samtidig elevene hvordan bokstavene skrives, og forklar bokstavformen med enkle ord.
Bokstavlyd (4 min)	Si til elevene: Bokstaven _ har lyden / /. Når jeg sier lyden / /, gjør jeg slik _ med munnen og tungen. Si bokstavlyden sammen med meg. Pek på den store og den lille bokstaven samtidig som dere sier lyden. Elevene må også få kjennskap til at vokalene har samme bokstavnavn og bokstavlyd.
Gjenkjenne bokstaven i tekst (5 min)	Si til elevene: Nå skal vi gå på bokstavjakt i denne teksten. Når dere oppdager bokstaven, skal dere si bokstavlyden. Her kan dere ha en kort tekst på tavla eller smarttavla. Læreren leser og peker, og elevene sier lyden høyt når bokstaven dukker opp i teksten.
Skrive bokstaven (5 min)	Si til elevene: Nå skal jeg vise dere hvordan vi skriver bokstaven _. Vis og forklar startpunktet, skriveretningen og sluttpunktet for både den store og den lille bokstaven.

	Si til elevene: Ta opp skrivehånda di og skriv bokstaven i lufta sammen med meg. Pass på å stå samme vei som elevene, slik at de kan kopiere det du gjør.
Få bruke bokstavene i egen skrivning	Gi elevene ulike skriveoppdrag tilpasset det dere jobber med, for eksempel tankekart og lister knyttet til bokstaven eller skriveoppdrag knyttet til temaer dere jobber med.

Kilde: Skrivning i begynneropplæringen – en praktisk innføring

Vite mer?

<https://sprakloyper.uis.no/barnetrinn/begynneropplaering/bokstavlaering-bokstavforming-og-ordlesing-og-bokstavproven>

Veiledet lesing

Hvorfor veiledet lesing?

Veiledet lesing er en metode fra New-Zealand for å gjøre leseopplæringen målrettet og strukturert. Målet med veiledet lesing er å gi hver enkelt elev tilpasset leseopplæring samtidig som man kan utnytte de andre elevene som lese- og samtalestøtte. I veiledet lesing kan man gjennom modellering og samtale gi eksplisitt undervisning med utgangspunkt i hver enkelt elevs leseutfordringer.

Innhold

I veiledet lesing deles elevene i grupper ut fra leseferdigheter. Elevene og læreren sitter slik at alle ser hverandre. Det arbeides gjerne med småbøker, og elevene har samme tekst foran seg. Målet for økta med veiledet lesing skrives opp og kommuniseres tidlig i samtalen. Læreren aktiverer forkunnskap, og elevene får assosiere fritt rundt temaet før lesingen starter. Man avslutter økta ved å se tilbake på målet for lesingen og reflekterer over hva elevene har lært. Boken skal leses i leselekse.

- 1. Før-lesefasen:** Har som mål å aktivere elevenes forkunnskaper og predikere hva teksten kommer til å handle om. Med utgangspunkt i for eksempel overskrift og bilde kan elevene hente fram og uttrykke sine forkunnskaper og/eller hva de tror teksten handler om. Bruk en del tid på forsidene, her kan det være mye å ta tak i.
- 2. Lesefasen** innebærer at hver enkelt elev leser utvalgte deler av teksten høyt, mens læreren lytter oppmerksomt. Noen ganger vil elevene også lese høyt sammen. Læreren gir elevene lesestøtte der det er nødvendig. Slik støtte kan være knyttet til ulike sider ved elevenes leseutvikling og/eller utfordringer i teksten som leses. Med jevne mellomrom kan læreren observere hver enkelt elev sin lesing (se observasjonsskjema), som igjen blir utgangspunkt for neste økt med veiledet lesing. Slik sikrer man at veiledningen av hver enkelt elev er tilpasset elevens leseferdighet og eventuelle leseutfordringer.
- 3. Etter-lesingsfasen** betyr at man diskuterer og/eller oppsummerer teksten. Noen ganger er det nødvendig å lese gjennom hele teksten uten stopp, både for å stimulere leseflyt og for å skape en helhetlig forståelse av

teksten. Elevene kan også, i etterkant av økten, bearbeide det de har lest gjennom aktiviteter som drama, tegning og skriving.

Organisering

- Gjennomføres minst 1 gang i uka
- Undervisning i små grupper (3-5 elever)
- Lurt å kombinere med stasjonsarbeid – den lærerstyrte stasjonen er da veiledet lesing
- Elevene i gruppa er kommet ganske likt i leseutviklingen
-

Dette kan man øve på under veiledet lesing:

Avkoding	Språk- og tekstforståelse
<ul style="list-style-type: none"> • Bruke lesefingeren • Lese i kor • Øve på bokstavlyder og bokstaver • Trekke bokstavlyder sammen til ord • Kjenne igjen ord som står flere ganger i teksten • Komplekse grafem <ul style="list-style-type: none"> ○ kjenne igjen og kunne lyden skj-, kj-, hv-, -ng • Diftonger: ai, ei, au, øy, oi - Dobbelt konsonant: lang/kort vokal • Vokaler og konsonanter • - Lange og sammensatte ord 	<ul style="list-style-type: none"> • Overskrift/forside • foregripe – hva tror dere teksten/boka handler om? • Samspill tekst og bilde • Forstå enkle ord • Forstå teksten – søke mening • Stille spørsmål til teksten: - Hvorfor tror dere...? Hva tror dere...? Hva betyr...? • Uttale talespråksnært – eks. det /de/ • Forstå tabeller, grafer og andre elementer i sammensatte tekster

Vite mer?

<https://www.uis.no/nb/lesesenteret/materiell-veiledet-lesing#/>

<https://sprakloyper.uis.no/barnetrinn/begynneropplaering/lesing-i-begynneropplaeringen>

Bruk av småbøker

Hvorfor bruk av småbøker?

Å lese i

begynneropplæringen handler om å kombinere deler og helheter. Deler er bokstaver og ord, og

helheter er setninger og tekst. Dette kalles også metoder i leseopplæringen, og er et viktig element i veiledet lesing. Småbøker blir ofte brukt i veiledet lesing og gir gode muligheter til tilpasset tekst ut fra elevens mestringsnivå. Småbøker brukes når elevene har lært alle bokstavene.

NIVÅ 1: BILDE OG ENKELTORDSLESING

Kjennetegn: Svært enkel tekst Inntil 20 ord per bok
I størst mulig grad lydrette ord Ei linje per oppslag Repetisjon av ord og fraser Illustrasjoner som støtter teksten

NIVÅ 2: MEGET ENKEL TEKST

Kjennetegn: 20–50 korte ord. Mange lydrette ord Repetisjoner av ord og fraser Noen ord med dobbel konsonant, noen ord med konsonantforbindelser Korte setninger, noe sammenhengende tekster Illustrasjoner som støtter teksten Ei til to linjer per oppslag

NIVÅ 3: ENKEL SAMMENHENGENDE TEKST MED LETTE ORD OG SETNINGER

50-125 ord.
Lydrette ord Innslag av høgfrekvente ikke-lydrette ord Korte og enkle beskrivende ord, doble konsonanter og konsonantforbindelser Korte setninger, konjunksjoner og veldig enkle sammenhengende tekster

NIVÅ 4: SAMMENHENGENDE TEKST MED LITT LENGRE SETNINGER, ENKLE ORD

125–250 ord
Enkle beskrivende ord, noen sammensatte ord, flerstavellesord og doble konsonanter Flere ikke-lydrette ord Enkel sammenhengende tekst Illustrasjoner som støtter teksten Maks åtte linjer per oppslag

<p>Illustrasjoner som støtter teksten Maks fire linjer per oppslag</p>	
<p><u>NIVÅ 5: LENGRE SETNINGER OG LITT VANSKELIGERE</u></p> <p>ORD 250-450 ord En del ikke-lydrette ord, en del sammensatte ord Variert setningsoppbygging, overskrifter Tekst som delvis fungerer uten bilde Inntil 10 linjer per oppslag</p>	<p><u>NIVÅ 6: LITT LANGE SETNINGER OG FLERE VANSKELIGE ORD</u></p> <p>450-850 ord Mer variert vokabular Variert setningsoppbygging, overskrifter. Lengre fortellinger med tekst som fungerer uten bilde. Mer sammensatte fagtekster Ca. 12 linjer per oppslag</p>
<p><u>NIVÅ 7: MER AUTOMATISERT LESING</u></p> <p>850-1250 ord Mer ukjent vokabular Varierende setningsoppbygging, rubrikker Lengre fortellinger med tekst som fungerer uten bilde Mer sammensatte fagtekster 15 linjer per oppslag</p>	

Lesestrategier

Hvorfor lesestrategier?

Innhold

Ulike måter å lese på

1. **Høytlesning** er når læreren eller en elev leser høyt og modellerer gode høytlesningsferdigheter (intonasjon, stemmebruk, pauser ved punktum og avsnitt, lesestopp og innlevelse). Høytlesning egner seg utmerket til arbeid med ordforråd og tekstforståelse, men også til å skape leseglede og øke elevenes motivasjon for lesing. Alle barna har tilgang til teksten.
2. **Pekelesing** er en viktig lesemetode gjennom hele barneskolen. Eleven retter spesielt fokus på ordene som leses. Pekefingeren holdes enten rett under ordet, eller stadig litt i forkant. Pekelesing er ekstra viktig ved første gjennomlesing og ved kor-, ekko- og kameratlesing.
3. **Lineær lesing** er å lese en tekst fra en tydelig begynnelse til slutt. Romaner, noveller og artikler leses ofte på denne måten.
4. **Nærlesing eller dybdelesing** betyr å lese og bearbeide teksten på ulike måter for å lære. Før en nærleser er det viktig å bruke tilstrekkelig tid på førlesingsstrategier. Den som nærleser, må stadig bruke ulike overvåkingsstrategier.
5. **Stillelesing** er å lese stille for seg selv. Det er viktig å være klar over at et barn må ha utviklet gode avkodings- og forståelsesferdigheter før stillelesing er hensiktsmessig. Det bør være rom for at elevene kan lese med stemme ut barneskolen. Lærer må følge opp forståelsen til de elevene som har kommet kort i leseutviklingen. Disse elevene oppfordres til både å pekelese og lese med litt lyd. Stillelesing egner seg best til selvvalgte bøker.
6. **Letelesing** brukes når man er på jakt etter spesifikk informasjon i en tekst. Denne måten å lese på kan være hensiktsmessig når en prøver å finne svar på konkrete spørsmål.
7. **Skumlesing** skal brukes for å få en viss oversikt over en tekst. Elevene skal være oppmerksomme på den overordnede meningen og sammenhengen i teksten. (BISON)

Organisering

Mye tyder på at det ikke er selve strategiene som er nøkkelen, men at undervisning i strategibruk hjelper elevene å fokusere på å finne meningen med det de leser. Prosessen med å prøve å forstå en tekst er antagelig viktigere enn selve strategibruken. Ut ifra de beskrevne studiene og annen forskningslitteratur, vil jeg trekke fram følgende kjennetegn ved effektiv strategiundervisning:

- Programmene bygger på konstruktivistiske prinsipper.
- Man modellerer og trener inn et lite knippe strategier via dialog og stillasbygging.
- Graden av støtte reduseres gradvis, og elevene overtar mer og mer av kontrollen.
- Først undervises den enkelte strategien separat, og deretter integreres flere.
- Elevene anvender framgangsmåtene i autentiske situasjoner knyttet til hel tekst.
- Samarbeidslæring og dialog er viktige innfallsvinkler.
- Lesemotivasjon og selvregulering er både drivkreftene bak og målene med opplegget.
- Man underviser grundig i ordforråd, avkoding, leseflyt og strategier parallelt.
- Elevene lærer å se etter mønstre og prinsipper i skriftlige argumenter
- Samtalene rundt tekster er virkelige diskusjoner. Sekvensen spørsmål – svar – evaluering forekommer ikke. Læreren oppmuntrer isteden til å spinne videre på sammendragene eller analysene. Å få elevene til selv å stille spørsmål, er nøkkelen til suksess.
- Elevene bør trenes i å oppdage tekstenes struktur, skrivestil og formål.
- Skal vi oppnå dialoger og tankeprosesser av høyere orden, trengs lærere som stiller tankevekkende spørsmål. De beste spørsmålene får elevene til å stille egne spørsmål.

Organisering av når de ulike strategiene skal innføres og brukes er som følger:

Lesestrategier	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
BO (bilde og overskrift)							
Førkunnskap (hva vet jeg om temaet?)							
Nøkkelord og nøkkelsetninger							
Forenklet Begrepskart (hus)							
Tankekart – fra enkel til komplisert struktur							
Overvåkning av egen lesing (lesestopp): hva har jeg lest?							
VØL -skjema (vet, ønsker å vite, lært)							
BOI (bilde, overskrifter og innledning)							
Begrepskart							
Gjenfortelling og sammendrag							
Spørsmålsstilling til teksten (Les og finn-/tenk selv-spørsmål)							
BISON (Bilde/-tekst, Innledning, Slutt, Overskrift, NB-/nøkkelord)							
Skumllesing							

Vite mer?

https://nettressurser.no/var/ezwebin_site/storage/original/application/467ddd3502d742bd756e7267b8275e5b.pdf

Aski Raski

Hvorfor Aski Raski

Aski Raski er et nettbasert verktøy for intensiv lesetrening. Gjennom trening i å høre, finne, skrive og lese enkeltord

lærer elevene å lese. I Aski Raski blir enkeltord brutt ned til én og én lyd som settes sammen til stavelser og ord. Slik blir elevene gode til å uttale både lyder og ord hurtig og rett. Aski raski bidrar til at elevene få mange repetisjoner på kort tid.

Innhold

Variasjon skaper motivasjon, og derfor består lesetreningen i Aski Raski av bokstavelig talt tusenvis av ord og øvelser, delt inn i fire områder; høre, finne, skrive og lese. Aski Raski hjelper elevene å gjenkjenne, analysere og gjenkalle lyder, stavelser og ord på varierende måter og med umiddelbar bekreftelse på om oppgaven ble riktig besvart. Programmet er et supplement i leseopplæringa.

Organisering

I løpet av kun ti minutter kan elevenes tekniske leseferdigheter kartlegges slik at lesetreningen kan tilpasses den enkelte elevens behov. Læreren kan følge med på elevens fremgang i programmet, som også gir veiledning og forslag til hva eleven bør trene mer på. Fin å bruke i spesialundervisning med fokus på det eleven trenger å øve mer på.

I ULIKE UNDERVISNINGSFORMER

I tillegg til å være et verktøy for enkeltundervisning, har mange utbytte av å bruke Aski Raski sammen med grupper av elever. Programmet egner seg også godt i stasjonsundervisning. Aski Raski kan også brukes i hel klasse, elevene trenger da hver sin datamaskin eller Ipad. Med egen pålogging kan eleven fortsette å jobbe der han avsluttet sist. Lærer har mulighet til å følge med på hva eleven har gjort, eller gi lekser i Aski Raski, med egen lærertilgang.

Vite mer?

<https://askiraski.no/tjenester/videokurs/>